

Prof. dr Paweł (Paul) Wyczyński
ps. literacki „Wrzos”

1921 - 2008

„Zawsze są takie wiatry, takie żagle, takie serca, takie ręce, tacy ludzie, takie niewidzialne cherubiny, co w pomoc przychodzą bezinteresownym, czystym, spokojnym kierunkom”
(Cyprian Kamil Norwid)

Urodził się 29 czerwca 1921 w Zelgoszczy, w gminie Lubichowo, w powiecie Starogard Gdański, na północnym obrzeżu Borów Tucholskich, w ziemi kociewskiej. Zmarł 27 listopada 2008 w Ottawie i został pochowany na Beechwood Cemetery.

Był synem Lucjana i Klary, rolników, i jednym z trojga rodzeństwa. O matce pisał: *„Życiem jesteś, co z dała przez Ciebie przyszło do mnie, jak słomy chrzest, jak ziaren woń: uśmiech spracowaną dlonią, złożony na chłopięcą skroń”*. Romanista i profesor literatury francuskiej (głównie Quebecu), miłośnik poezji, poeta wrażliwy na piękno świata i słowa, społecznik i człowiek życzliwy ludziom.

Wykształcenie

Ukończył szkołę powszechną w rodzinnej miejscowości, a następnie Państwowe Gimnazjum w Starogradzie Gdańskim (1939). Otrzymał stypendium prywatne od Jana Ignacego Paderewskiego, aby tam pobierać naukę. Po wojnie (1946) ukończył Polskie Liceum w Strasburgu, zorganizowane przez II Korpus gen. Władysława Andersa. Studia uniwersyteckie odbył w Lille, we Francji, uzyskując *Licence es lettres*, a następnie *Diplôme d'Études supérieures* (1951). W kwietniu 1951 wyjechał do Kanady. Doktorat z literatury francuskiej uzyskał w 1957, na Université d'Ottawa.

Wojna

Podczas okupacji niemieckiej, od 1941, działał w konspiracji w Związku Jaszczurczym, tajnej organizacji wojskowej obozu narodowego (utworzonego przez grupę „Szańca” i ONR ABC). Był jednym z organizatorów tego ruchu na Pomorzu Gdańskim. O Związku pisał: *„Poezja jaszczurczych zdarzeń jest prosta: wyrosła ona ze zbolątych serc buntem, i przerodziła się szumem wolności w palmę czerwonej krwi wiecznie Polsce oddanej”*.

Po rozbiciu ośrodka kociewskiej Jaszczurki poprzez aresztowania, egzekucje i przymusowe wcielenia do Wehrmachtu, Paweł Wyczyński działał w polskiej konspiracji antyhitlerowskiej w Berlinie. W 1944 zbiegł do II Korpusu gen. Władysława Andersa.

Po wojnie

Po ukończeniu Polskiego Liceum w Strasburgu i studiów wyższych na uniwersytecie w Lille, wyemigrował do Kanady.

Kanada

Początkowo pracował na Université de Montréal. Od września 1951 rozpoczął pracę na Université d'Ottawa, gdzie po uzyskaniu doktoratu z literatury francuskiej kontynuował działalność naukową i dydaktyczną jako: Assistant Professor (1958), Associate Professor, Full Professor (1970) oraz Professor Emeritus (1986).

W latach 1958 - 1973 był współzałożycielem i dyrektorem *Centre de recherche en littérature canadienne-française*. Zorganizował także Institute for Slavic Studies i dział polski ottawskiej biblioteki uniwersyteckiej.

W swojej pracy naukowej zajmował się literaturą frankojęzycznej Kanady, a w szczególności badaniami dorobku poetyckiego Emila Nelligana, montrealskiego poety piszącego po francusku. Nelligan tworzył tylko przez krótki czas we wczesnej młodości, bowiem później zachorował na schizofrenię i nigdy nie odzyskał zdrowia psychicznego. Jego wiersze, inspirowane francuskim symbolizmem, były na tyle znaczące i oryginalne, że Nelligan jest nazywany kanadyjskim Arturem Rimbaud. Paweł Wyczyński napisał biografię Nelligana (1973) i opracował *Album Nelligan* (2002).

Wykładał na wielu uniwersytetach, m.in. w Brazylii, Francji, Anglii, Włoszech i w Polsce. Przez siedem lat pracował w Królewskiej Komisji, powołanej przez premiera Lester Pearsona, dla zbadania sytuacji językowej i kulturowej Kanady (the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism). Komisja ta, zwana B&B, przyczyniła się do wprowadzenia dwóch języków oficjalnych w Kanadzie.

Był członkiem wielu towarzystw naukowych i kulturalnych w Kanadzie i w Polsce, m.in. członkiem zwyczajnym Międzynarodowego Stowarzyszenia Literatury Porównawczej, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, członkiem Royal Society of Canada, członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, długoletnim członkiem Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce oraz Oddziału Ottawskiego Polskiego Instytutu Naukowego w Kanadzie. Był też długoletnim członkiem Zarządu Oddziału Ottawskiego.

Działając w ramach Towarzystwa Przyjaciół KUL w Kanadzie, brał udział w przeprowadzeniu wieloletniej i wielomilionowej zbiórki na utworzenie Kollegium Jana Pawła II. Był także wiernym parafianinem polskiej parafii, pod wezwaniem św. Jacka Odrowąża w Ottawie, i współredaktorem książki *Domino Deo Nostro*, wydanej z okazji 25-lecia tej parafii. Napisał też książkę *Semper Fidelis* z okazji kolejnego jubileuszu (45-lecia) oraz inne pozycje książkowe, związane z tematyką Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Odnaczenia, nagrody, wyróżnienia

Profesor Wyczyński był odznaczony wieloma odznaczeniami, medalami i wyróżnieniami:

- Medal Stulecia Kanady (1976)
- Queen Elizabeth II Golden Jubilee Medal (1977)
- Medal Nelligana (prowincji Quebec) (1979)
- Medal Jana Pawła II – KUL (1980)
- Medal Stulecia Royal Society of Canada (1983)
- Killam Scholarship (1984 – 1986)
- Palmy Frankofonii Amerykańskiej (order des francophones d'Amérique) (1988)
- Prix Champlain (1989)
- Palmy francuskie (chevalier de l'Ordre des arts et des lettres de France (1990)
- Order Kanady - Officer of the Order of Canada (1992)
- Medal Senatu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
- Krzyż Komandorski Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej

Otrzymał cztery doktoraty honoris causa: Laurentian University (1978), University of Guelph (1989), Université Laval (1989) i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1996).

Otrzymał obywatelstwo honorowe Starogardu Gdańskiego. Był członkiem honorowym Towarzystwa Miłośników Ziemi Kociewskiej i członkiem honorowym Polskiego Instytutu Naukowego w Kanadzie.

Rodzina

W 1951 wziął ślub z Régine Delabit, poznaną po wojnie we Francji. Mieli liczną rodzinę - siedmioro dzieci i trzynastoro wnuków (2008)..

Publikacje

Profesor Wyczyński był autorem, współautorem i redaktorem ponad 62 pozycji książkowych oraz ponad 100 artykułów krytycznych i literackich. Opublikował dwa tomiki wierszy (*W Słonecznej Ciemni* 1981 i *Mowa Korzeni* 1991) oraz sztukę w języku polskim. Do jego najważniejszych pozycji książkowych należą:

Siedem tomów *Archives des lettres canadiennes* pod red. Paul Wyczyński – omawiających całokształt literatury Quebecu

Émile Nelligan : Sources et originalité de son œuvre, Ottawa, Éditions de l'Université d'Ottawa, 1960, 349 p.

Poésie et symbole, 1965

François-Xavier Garneau : voyage en Angleterre et en France, dans les années 1831, 1832, 1833, texte établi, annoté et présenté par Paul Wyczynski, Éditions de l'Université d'Ottawa, 1968, 375 p.

Nelligan et la musique, 1971

Bibliographie descriptive et analytique d'Émile Nelligan, 1973

Albert Laberge : La Scouine, 1986

Émile Nelligan 1879-1941 : Biographie, Montréal, Fides, 1987, 635 p.

Dictionnaire des auteurs de langue française en Amérique du Nord, 1989 (en collaboration)

Réjean Robidoux et Paul Wyczynski, *Émile Nelligan, 1879-1941: œuvres complètes. Vol. 1. Poésies complètes, 1896-1941*, Montréal, Fides, 1991, 646 p.

Album Nelligan, 2002.

Nelligan à Cacouna, Éditions EPIK, 2004, 194 p. En collaboration avec Yvan Roy.

Szczegółowy spis bibliografii dzieł prof. Wyczyńskiego do roku 1995 jest zawarty w publikacji *A Search for Knowledge and Freedom* (1995).

Przed śmiercią Paweł Wyczyński ukończył esej książkowy o Cyprianie Kamile Norwidzie oraz pracował nad swoimi wspomnieniami.

Émile Nelligan

Nokturn

Denisowi Lanctôt

To są godziny ciszy, podniosłe i kojące,
Anioł zadzwonił na modlitwę do Boga;
Wierzące serce w odpoczynku drzemie,
Zatopione w zapachach Świętego Miejsca.

To są godziny przebaczenia i pokuty,
Dobre godziny naszej najczystszej spowiedzi,
Kiedy z wdzięczności płaczą załzawione oczy,
Odnajdując w końcu żar pierwszych płomieni.

O nocy, która pocieszasz moje zdruzgotane serce,
Ofiarując skruszonemu grzesznikowi miłosierdzie,
Który pyta swego Pana o dobrodziejstwo zbawienia,

Przenika twoje cienie duszy, aż do cierpienia.
Medytacja zanika nagle w twoim wnętrzu,
Aby mieć spokój i radość o poranku.

z tomu: Émile Nelligan: *Poésies complètes 1896-1899*”, 1952

tłum. z francuskiego Ryszard Mierzejewski

Bibliografia

Aleksander Maciej Jabłoński *Prof. dr Paweł Wyczyński 1921-2008* Transatlantyk Nadziei
http://tnpolonia.com/wyczynski_01.html

A Search for Knowledge and Freedom praca zbiorowa pod red. P. Wyczyński, A. H. Ruszkowski and R. Sokoloski, Polish Institute of Arts nad Sciences, Ottawa Branch, „Promyk”, Ottawa, 1995

Paweł Wrzos-Wyczyński *W Słonecznej Ciemni*, nakładem autora, tłoczono w drukarni Głosu Polskiego w Toronto, Ottawa 1981

Strona internetowa: *Libertas. Miesięcznik ludzi wolnych*
http://www.libertas.pl/wiersze_emile_nelligan_ml1879_1941.ht

Strona internetowa: https://fr.wikipedia.org/wiki/Paul_Wyczynski

/MJD/

©Oskar Halecki Institute in Canada 2017